

Córdoba o a Toledo.⁴ I un adjectiu *biavo* s'havia usat en italià (amb variant *biado* per influència d'aquest duplicat en el mot *biada* ~ *biava* 'farratge, cereal', veg. *BLAT*): amb el sentit de 'blau-cel' apareix en la traducció de Marco Polo del S. XIV i el clàssic toscà ⁵ Bembo (princ. S. XVI); també tenim els derivats *biadetto* 'blau-cel' en un parell d'autors dels Ss. XIII i XIV i *sbiadato* en un del XIV (veg. les dades aplegades per Ang. Prati, s. v. *biavo*). ¿Qui ens impedeix de suposar que en lloc de ser un gallicisme això siguin ¹⁰ romanells del germanisme antic?

Ajornem la solució definitiva d'aquest problema per a quan s'hagi estudiat més a fons la història d'aquest nom de color en romànic i perso-àrab. Però des d'ara podem donar com a possible l'entrada en llatí vulgar ¹⁵ des del germànic occidental comú, i com a incerta la procedència del francès. El femení i els derivats de *blau* són tradicionalment amb *v* (*blava*, *blavor*, *blavis*, *blavet*, *emblavir*), però modernament en alguns s'ha propagat una forma analògica amb *u* (especialment en ²⁰ *blauet*, veg. infra), i en parlars del Nord-est és *blávo* el femení, forma molt estesa o general en el Baix Empordà (ja a Peratallada, 1958), i a molts pobles de l'Alt Empordà i del Rosselló (però *blábo* altre cop en el Capcir, 1960).

El blau és un color vistós, més suau i plaent a la vista que el vermell i més característic que els extrems i poc distintius blanc i negre: això fa que se n'hagi fet sempre gran ús com a característica d'objectes importants, que després es distingeixen amb el seu nom i generalment, però no sempre, en la realitat van realment vestits d'aquest color o proveïts d'un distintiu blau. D'ací moltes denominacions compostes que no caldrà documentar gaire en aquest diccionari, ni sols enumerar exhaustivament. Com a exemple, al- ²⁵ gunes.

Llibre blau: versió de l'anglès *Blue book* 'exposició, que s'imprimeix per al Parlament, de la política estrangera, acompanyant-la amb el text dels principals documents', en anglès primerament l'any 1715 ⁴⁰ (a l'endemà de la Pau d'Utrecht i l'abandonament de Catalunya), des d'on es difongué a les principals llengües europees (en alemany des de 1850, veg. Kluge-M., s. v.); formació particularment afavorida en anglès (*blue-print* 'pla, projecte', etc.) i que després donà ⁴⁵ lloc a denominacions paral·leles per a reculls polítics de caràcter comparable (*Llibre Blanc*, *Groc*, *Vermell*, etc.); també en francès ha estat afavorida aquesta mena de denominació (*cordon-bleu*, etc., *FEW* I, 399b1ss.); *contes blaus* 'rondalles d'infants', del francès ⁵⁰ *contes bleus*, que s'ha usat també en català.

Però és dubtós que això estigui relacionat, com vol Wartburg (*FEW* I, 400b1f. i n. 11), amb el tipus dialectal *bleue* o *bleuse* 'mentida', estès en bastants parlars normands, picards i valons, car aquesta és una de- ⁵⁵ nominació internacional (que per tant no es pot explicar a base de la idea d'"història inventada"): cat. dial. *una blava* 'una mentida' (Osona, Menorca, *AlcM*); cf. *tortosi blau* 'mentider' (Aràbia, *Misc. Folk.*, p. 170), *deixar blau* o *quedar blau* 'estupefacte' (Princ. i Men., ⁶⁰

amb ex. de N. Oller); *ésser* o *fer-la blava* (una cosa), avui mall. i ja en Bernat Metge (veg. *AlcM* I, 5-8); ⁵ no sé si ja prové d'això el nom de *blavets*, que, des de temps immemorial, s'ha aplicat a la gent de la Marina i de la vall d'Alcalà (MGadea, *T. del Xè* I, 25; *AlcM*, s. v. § 8a, b; certament no perquè són molt bruns com vol MGadea), car d'ací deu venir, com indicà Roc Chabàs, el nom d'*Al-Azraq* 'El Blau' que es donà al capítol de la revolta dels moriscs d'aquella terra en els anys de 1270.

DERIV.: *Blau* m. 'equimosi produïda per un cop', a tot el N. i centre del Princ.; a les tres Illes *blaverol* (*Dicc. Amengual*; P. d'Alc. Penya, *Poes.*, 117), generalment pronunciat *braverol* (men., *AlcM*; eiv. Pérez Cabrero); ⁶ bal. i val. ant. *blavura* (S. xv, Is. de Villena; Sanelo, *Dicc. Val.*; *Dicc. Amengual*), avui generalment *blaiura*, general de Sud a Nord del País Valencià i fins a Tortosa, i ja documentat en els *Costums* de Tortosa, S. XIII, i en Onofre Pou, si bé allí amb ²⁰ *-vu-*; ⁷ *blairar*. *Blaiüsseu*. *Blavar*. *Blavejar* [fi S. XIII, *VidesRoss.*, fº 11v].

Blavenc, amb els seus sinònims *blavinenc*, *blavinós* (eivissenc, valencià), *blavis* [Jac. Verdaguer, etc.]; *blaviscós*, *blavissós*, *blavissó*; *blavós* [«com la gavina de la mar *blavosa*, / que en la soliuva platja fa son niu --»], T. Llorente; Verdaguer]. *Blavet* [1607, *DAG.*] o *blauet* [c. 1800, *Maldà*, *Coll. Bona Vida*, 104], *-vet* 'ocell que freqüenta llocs aigualosos' [Verdaguer, *AlcM*, § 3; «classe de moixons», Alcanalí, 1963, on hi ha el *Toll dels Blavets*], *-ets* 'els escolans cantors de Lluc', pel color de llur sotana, nom que ja es diria des de 1529 en què es fundà l'escolania, segons Mateu Rotger, *Ntra. Sra. de Lluch*, pp. 102, 250; *blaus*, segons el *Dicc. Amengual*. *Blaveta*. *Blaví*, *blavina*. *Emblavir*, *-veir*, *-var*. *Emblavins* mall. 'bellums o reflectiments de sol, amb un vidre', 'adorns', «jutipiris, impertinències» (Moll, *AORBB* I, 210), 'erenous, maldecaps' (*BDLC* x, 171), 'protestes' (ib. XIII, 310).

¹ *Etym.* XIX, XXVIII, 9. Escrit *blabum* en set dels mss. antics, *balbum* només en un (ed. Linsay). Soffer (*Glotta*, 1930, pp. 108-9), Ernout-M. (s. v. *blavus*) i Walde-H. estan d'acord que és del mot germànic per a 'blau'. — ² L'angl. mod. *blue* no respon fonèticament a aquesta forma, i per això es sol admetre que és un manlleu del francès; potser, però, aquest «emigrant repatriat» en realitat pot ser herència de l'anglo-saxó, alterada per influència de la cort normanda, fins a un afranecament fonètic. — ³ Per això es va arribar a afirmar que el llatí no tenia cap mot per expressar la idea de 'blau', la qual els romans no distingirien bé d'altres colors. Això és exagerat, car el mot que feia aquest paper era *caeruleus*, com demostra el curiós article de K. E. Goetz («Waren die Römer blaublind?»): *caeruleus* designa el blau marí en el 95 % dels exemples, demostra Goetz (en la resta és 'fosc, negros') (*ALLG* XIV, 75-88; xv, 527-47). El fet, tanmateix, és que CAERULEUS no s'ha conservat enlloc en romànic. En la nostra toponímia una excepció